

RICHTLIJNEN VOOR HET MILIEUEFFECTRAPPORT EMMELHAGE

29 Augustus 2002

1240-43 (2^e)

INHOUDSOPGAVE

1. INLEIDING	4
2. HOOFDPUNTEN VAN DE RICHTLIJNEN	4
1. 3. PROBLEEMSTELLING, DOEL EN BESLUITVORMING	5
3.1 Probleemstelling en doel	5
3.2 Besluitvorming	5
4. VOORGENOMEN ACTIVITEIT EN ALTERNATIEVEN	6
4.1 Reikwijdte van de m.e.r.	6
4.2 Gebiedsvisie en ontwerpprincipes	6
4.3 Waterhuishouding	7
4.4 Graafwerkzaamheden en bouwrijp maken, bodemaspecten	7
4.5 Woningen	8
4.6 Groenvoorzieningen	8
4.7 Verkeer	8
4.8 Energievoorzieningen	9
4.9 Alternatieven	9
4.10 Nulalternatief/referentie	10
4.11 Meest milieuvriendelijk alternatief	10
5. BESTAANDE MILIEUTOESTAND, AUTONOME ONTWIKKELING EN MILIEUEFFECTEN	10
5.1 Algemeen	10
5.2 Bodem, grond- en oppervlaktewater	11
5.3 Natuur, landschap en cultuurhistorie	11
5.4 Leefmilieu en duurzaamheid	11
6. VERGELIJKING VAN ALTERNATIEVEN	12
7. LEEMTEN IN INFORMATIE	12
8. EVALUATIEPROGRAMMA	12
9. VORM EN PRESENTATIE	13
10. SAMENVATTING VAN HET MER	13
BIJLAGE 1: OPMERKINGEN EN ADVIEZEN NAAR AANLEIDING VAN DE STARTNOTITIE	15

1. INLEIDING

De gemeente Noordoostpolder wil ten noorden van de huidige kern van Emmeloord een nieuwe woonwijk laten verrijzen met ongeveer 2100 woningen, Emmelhage genaamd. Hiervoor is een wijziging nodig van het bestemmingsplan. Voor die wijziging is een milieueffectrapportage (m.e.r.) *verplicht*.

In dit document zijn de richtlijnen opgenomen aan de hand waarvan het milieueffectrapport (MER) opgesteld moet worden. De richtlijnen zijn er op gericht dat het MER de informatie bevat die het mogelijk maakt dat het milieubelang volwaardig in de besluitvorming meeweegt.

Gedurende het proces van totstandkoming van het MER kan afgeweken worden van de richtlijnen, mits dit gemotiveerd gebeurt. Zo kan bijvoorbeeld blijken dat bij nader inzien bepaalde elementen toch niet relevant zijn of dat, gezien de fase van planvorming, informatie (nog) niet bekend is. In hoofdstuk 7 is daartoe bepaald, dat in het MER aangegeven moet worden over welke milieuaspecten geen informatie is opgenomen vanwege het ontbreken van gegevens.

In "de Noordoostpolder" van 14 maart jl. is de startnotitie voor het MER Emmelhage bekendgemaakt. Ook is een ieder en een aantal adviseurs in de gelegenheid gesteld opmerkingen in te dienen respectievelijk een advies uit te brengen over de op te stellen richtlijnen. De onderhavige richtlijnen zijn grotendeels gebaseerd op het advies dat de commissie m.e.r. heeft uitgebracht. Daarnaast wordt in de richtlijnen naar de overige opmerkingen en adviezen verwezen wanneer een reactie naar ons oordeel:

- informatie bevat die in het MER opgenomen moet worden of die nader onderzocht moet worden, zoals informatie over specifieke lokale milieumomstandigheden;
- belangrijke vragen en discussiepunten naar voren brengt, bijvoorbeeld over te onderzoeken alternatieven.

Een overzicht van de binnengekomen reacties en ons antwoord daarop is opgenomen in bijlage 1.

2. HOOFDPUNTEN VAN DE RICHTLIJNEN

De MER dient:

- te motiveren welke **locaties** bij Emmeloord in aanmerking komen voor woningbouw en waarom deze m.e.r. zich richt op Emmelhage; alleen als op grond van argumenten andere locaties wenselijk zouden zijn, moeten locatiealternatieven in beeld worden gebracht;
- in te gaan op de status van de Noordoostpolder als **Belvederegebied** en op de landschappelijke kenmerken waarop die status berust; in een gebiedsvisie aan te geven in hoeverre bij de vormgeving van Emmelhage hierop wordt ingespeeld;
- na te gaan welke kansen Emmelhage biedt voor verschillende aspecten van **duurzaam bouwen**, en te beschouwen hoe daar op wordt ingespeeld;
- te beschrijven of bij de woningbouwplannen voor Emmelhage de aanleg van een nieuwe **noordelijke ontsluitingsweg** en een andere functie van de Espelerweg wordt overwogen, welke (extra) mogelijkheden dit biedt voor de VPL¹ en wat de consequenties zijn;
- bij de beschrijving van milieueffecten de nadruk te leggen op wijzigingen in de **waterhuishouding** (oppervlaktewater en grondwater) en wijzigingen in **cultuurhistorische inrichtingspatronen**;
- een beknopte en overzichtelijke **samenvatting** te bevatten.

¹ VPL = Verkeersprestatie op locatie.

3. PROBLEEMSTELLING, DOEL EN BESLUITVORMING

Artikel 7.10, lid 1, onder a van de Wm:

Een MER bevat ten minste: *"een beschrijving van hetgeen met de voorgenomen activiteit wordt beoogd."*

Artikel 7.10, lid 1, onder c van de Wm:

Een MER bevat ten minste: *"een aanduiding van de besluiten bij de voorbereiding waarvan het milieu-effectrapport wordt gemaakt, en een overzicht van de eerder genomen besluiten van bestuursorganen, die betrekking hebben op de voorgenomen activiteit en de beschreven alternatieven."*

3.1 Probleemstelling en doel

De *omvang* van de woningbehoefte is in de startnotitie helder aangegeven. De *gewenste samenstelling* van de woningbouwopgave dient nader te worden gemotiveerd in relatie tot

- de bestaande en verwachte bevolkingsopbouw (leeftijdsopbouw);
- de woningvoorraad van Emmeloord (woningtype, prijsklasse);
- de aard en omvang van de (toekomstige) werkgelegenheid.

Duidelijk is dat de m.e.r.-plicht geldt vanwege de hoeveelheid geplande woningen; de startnotitie vermeldt echter ook dat er bij de woningen meer recreatief uitloopegebied zou moeten worden aangelegd, voorzieningen, een waterbassin, infrastructuur. De behoefte hieraan kan ook in de probleemstelling worden aangegeven.

Uit de probleemstelling moet een concrete en duidelijke omschrijving van het doel (of de doelen) worden afgeleid.

3.2 Besluitvorming

Het is niet wenselijk om, zoals de startnotitie aangeeft, *"een beschrijving [te] geven van alle relevante beleidsdocumenten"*. Volstaan kan worden met een lijst met de *uitgangspunten* die voor Emmelhage relevant zijn, met verwijzing naar het beleidsdocument waaraan deze ontleend zijn. Daarbij dienen, in aanvulling op hetgeen de startnotitie vermeldt, ook de uitgangspunten van de waterbeheerder(s) te worden betrokken, mede in verband met de Watertoets². Bij enkele beleidsvelden die in de startnotitie worden genoemd zal bij het afronden van het MER moeten worden gezien welk document de meest actuele stand van beleidsontwikkeling weergeeft³.

De startnotitie vermeldt de Belvederenota, maar geeft niet aan welke status de Noordoostpolder in het Belvederebeleid heeft. Het MER moet specifiek ingaan op de Belvederestatus, op de stand van zaken bij de aanvraag van plaatsing op de Werelderfgoedlijst, en op de consequenties⁴.

Verder moet het MER aangeven of de gemeente van plan is in het kader van de Modernisering Instrumentarium Geluidhinder af te wijken van de normen op grond van de Wet op de geluidhinder, en als dat het geval is, waarom en hoe.

In het MER moet staan dat de m.e.r.-procedure wordt doorlopen voor de besluitvorming over de wijziging van het bestemmingsplan voor Emmeloord. Ook kan worden beschreven welke procedure en welk tijdpad worden doorlopen en welke adviesorganen en instanties in de procedure zijn

² Op 14 februari 2001 ondertekenden Rijk, Interprovinciaal Overleg, Vereniging van Nederlandse Gemeenten en Unie van Waterschappen de bestuurlijke Startovereenkomst Waterbeleid 21st eeuw. Hierin wordt de Watertoets geregeld voor alle (waterhuishoudkundig relevante) ruimtelijke plannen die nog niet voor inspraak ter inzage waren gelegd of in het kader van artikel 10 Besluit RO aan medeoverheden waren aangeboden.

³ Zo noemt de startnotitie het Structuurschema Verkeer en Vervoer (SVV2); inmiddels is het Nationaal Verkeer- en Vervoersplan (NVVP) als opvolger van het SVV2 in ontwikkeling, hoewel de status op dit moment onduidelijk is. Bezien moet worden in hoeverre de nota *Anders Omgaan met Water*, het *Structuurschema Groene Ruimte 2* en het provinciaal en gemeentelijk verkeersbeleid repercussies hebben voor de (alternatieven-)ontwikkeling bij Emmelhage.

⁴ Zie hoofdstuk 4 van de richtlijnen

betrokken. Speciaal dient aandacht te worden besteed aan het samenlopen van de m.e.r.-procedure met de Watertoets.

4. VOORGENOMEN ACTIVITEIT EN ALTERNATIEVEN

Artikel 7.10, lid 1, onder b van de Wm:

Een MER bevat ten minste: *"een beschrijving van de voorgenomen activiteit en van de wijze waarop zij zal worden uitgevoerd, alsmede van de alternatieven daarvoor, die redelijkerwijs in beschouwing dienen te worden genomen, en de motivering van de keuze voor de in beschouwing genomen alternatieven."*

Artikel 7.10, lid 3 van de Wm:

"Tot de ingevolge het eerste lid, onder b, te beschrijven alternatieven behoort in ieder geval het alternatief waarbij de nadelige gevolgen voor het milieu worden voorkomen, dan wel, voor zover dat niet mogelijk is, deze met gebruikmaking van de beste bestaande mogelijkheden ter bescherming van het milieu, zoveel mogelijk worden beperkt."

4.1 Reikwijdte van de m.e.r.

In deze m.e.r.-procedure is de voorgenomen activiteit: de aanleg van een nieuwe woonwijk ten noorden van Emmeloord. Locatiekeuzen voor woningbouw (waaronder de locatie Emmelhage) zijn op een globaal niveau al onderbouwd in het MER voor het Omgevingsplan Flevoland. De startnotitie geeft aan waarom de locatie Landbouwpraktijkschool niet onmiddellijk kan worden gebruikt voor woningbouw; het MER dient ook aan te geven waarom de locatie Lemstervaart niet (nu) in aanmerking komt.

Het MER dient de argumenten op grond waarvan de locatie Emmelhage is geselecteerd duidelijk te vermelden en daarbij ook in te gaan op de hydrologische en de cultuurhistorische argumenten; het kan zich dan verder richten op de voorgenomen inrichting van het plangebied zoals besproken in de volgende paragrafen⁵. Als de argumenten om de woningbouw op Emmelhage te richten niet voldoende duidelijk zijn of als er steekhoudende argumenten tegen de locatie Emmelhage bestaan, dienen ook andere locaties in het MER te worden beschreven.

De startnotitie vermeldt ook documenten over duurzaam bouwen als relevant beleidskader. In de richtlijnen worden de verschillende aspecten van duurzaam bouwen (ruimtegebruik, water, energie, verkeer e.d.) als afzonderlijke aspecten behandeld.

4.2 Gebiedsvisie en ontwerpprincipes

De Nota Belvedere stelt onder andere:

"De Noordoostpolder is een gebied van uitzonderlijke universele betekenis. Het is een duidelijk voorbeeld van een rationeel landschap uit de 20^e eeuw (rond 1940 drooggelegd), waarin de twee voormalige eilanden Urk en Schokland als zelfstandige elementen zijn opgenomen. Dit rationeel vormgegeven landschap is niet alleen ontworpen vanuit het oogpunt van optimale landschapskundige productie, maar ook als wetenschappelijke, esthetische en intellectuele uitdaging. Het originele ontwerp is nog duidelijk zichtbaar en het landschap nog grotendeels authentiek. Kenmerkend is het assenstelsel van wegen en een ring van dorpen rondom Emmeloord, die op fietsafstand van elkaar liggen."

Bij de inrichting van Emmelhage zal aangegeven moeten worden hoe wordt aangesloten op deze relatief recente historische patronen zoals die zijn bedacht en zoals die zijn vormgegeven: in hoeverre worden deze gerespecteerd, in hoeverre worden ze verstoord, in hoeverre versterkt? Daarbij dient enerzijds gerefereerd te worden naar de fysieke patronen, anderzijds naar de inrichtingsprincipes⁶ van de Noordoostpolder.

Het gaat daarbij om verschillende schaalniveaus: het regionale (de landschappelijke relatie tussen Emmeloord en de omgevende dorpen), het lokale (de kenmerkende stedenbouwkundige opzet met steeds meer groen aan de buitenzijde van de kern) en het sublokale (bijvoorbeeld de kenmerkende clustering van boerderijen langs de wegen). Ook zou moeten worden belicht hoe de voorgestelde

⁵ Als – bijvoorbeeld door gewijzigde omstandigheden – de argumenten om de locatie Emmelhage te selecteren bij de opstelling van het MER niet (geheel) sluitend zouden blijken te zijn zou het MER ook aandacht moeten besteden aan locatiealternatieven.

⁶ De "wetenschappelijke, esthetische en intellectuele uitdaging" waarover de nota Belvedere spreekt.

indeling in “polderwonen”, “centrumwonen”, “waterwonen” en “boswonen”⁷ zich verhoudt tot de historische patronen en inrichtingsprincipes en in hoeverre hier varianten op mogelijk zijn.

De Noordoostpolder kent grote en karakteristieke verschillen tussen ‘stad’ en ‘platteland’. Deze twee sferen zijn door groengordels in sterke mate gescheiden. Bij de ontwikkeling van alternatieven dient ook te worden gezien in hoeverre die scheiding van stedelijke en landelijke sfeer ook zinvol is voor de nieuwe woonwijk.

Daarnaast zal het MER moeten aangeven in hoeverre andere gebiedskenmerken zoals de waterhuishouding⁸ een rol spelen bij de inrichtingskeuzen.

In hoeverre worden de bestaande agrarische bedrijven ingepast? In hoeverre kan schade aan archeologisch waardevolle objecten of patronen worden vermeden en in hoeverre kunnen eventuele archeologische resten van woningen of andere grotere structuren worden ingepast in de nieuwe wijk⁹?

In hoeverre wordt bij de situering van de huizen rekening gehouden met de mogelijkheden voor zonne-energie?

4.3 Waterhuishouding

Het MER moet duidelijk maken wat de waterhuishoudkundige doelen zijn voor de woonwijk en welk peilbeheer en welke circulatie wordt beoogd. De startnotitie geeft aan dat er een bassin van 5,5 ha komt te liggen. Het MER dient ook de diepte aan te geven en de argumenten waarop deze is gekozen of bepaald (en de mogelijkheden voor varianten). Het dient aan te geven in hoeverre dit bassin bijdraagt aan het realiseren van de doelen. Zijn er mede in relatie tot de belasting van de omgeving varianten mogelijk, wat is de minimale omvang van waterberging?

Duidelijk moet worden welke droogleggingseisen worden gehanteerd, of er kruipruimte vrij zal worden gebouwd en welke maatregelen bij extreme neerslag worden genomen¹⁰.

Ook moet het MER verhelderen hoe hemelwater vanuit het verhard oppervlak wordt afgevoerd en wat de capaciteit is van het (gescheiden) rioolstelsel. De zuiverende werking en effectiviteit van het biezenveld, dat dient als zuivering voor het oppervlaktewater van de hele wijk, moet worden aangegeven.

Beschreven moet worden

- met welke maatregelen getracht wordt de waterkringloop zo veel mogelijk te sluiten;
- in hoeverre er overstorten uit het gebied plaatsvinden en wat de flexibiliteit is in de capaciteit van de huidige rioolwaterzuiveringsinstallatie waar het rioolwater verwerkt gaat worden;
- of er gebiedsvreemd water moet worden ingelaten;
- hoe drinkwater-, huishoudwater- en bluswatervoorzieningen worden ingericht;
- wat de consequenties zijn voor het peilbeheer in omgevende gebieden;
- in hoeverre de oppervlaktewateren bevaarbaar zijn of worden.

4.4 Graafwerkzaamheden en bouwrijp maken, bodemaspecten

Het MER dient aan te geven:

- waar ophoging en afgraving plaatsvindt en tot welke diepte/hoogte;
- hoe het gebied bouwrijp wordt gemaakt;
- wat de grondbalans is – op korte en op langere termijn¹¹;

⁷ Startnotitie, blz. 13.

⁸ Zie § 4.3.

⁹ De startnotitie vermeldt dat er nog archeologisch onderzoek zal plaatsvinden.

¹⁰ De directie van Mercatus Woondiensten wijst er in haar reactie (reactie 7, zie bijlage 1) op dat een hoog grondwaterpeil, een slecht-doorlatende bodemlaag en extreme neerslag in de Bergenbuurt te Emmeloord tot vochtproblemen in de woningen leiden.

¹¹ Als de gemeente besluit om de huizen te onderheien en als na verloop van tijd de tuinen door maaiveldsdaling zó zouden wegzakken dat die moeten worden opgehoogd, dan zou een aanvankelijk neutrale grondbalans op termijn teniet kunnen worden gedaan.

- wat (de toename in) het percentage verhard oppervlak wordt;
- welke grondwaterpeilen zullen worden aangehouden binnen de nieuwe wijk.

De startnotitie geeft aan dat er drie locaties zijn waar bodemverontreiniging is aangetroffen. Het MER dient aan te geven hoe het nadere onderzoek en de eventuele sanering worden afgestemd op de (woning)bouwactiviteiten, hoe de verontreinigde grond wordt verwijderd en in hoeverre de bodemkwaliteit of de saneringsplannen beperkingen opleggen aan de woningbouw.

4.5 Woningen

De startnotitie spreekt van circa 2100 woningen die moeten worden gebouwd. De boven- en ondergrens waartussen kan worden gekozen moeten worden aangegeven en beargumenteerd. Ook moet beter worden toegelicht hoe de gemiddelde woningdichtheid (12 per hectare) is berekend. Woningdichtheid, spreiding van lage en hoge dichtheden, aantallen woningen, type woningen (doelgroepen, levensloopbestendigheid), ruimte voor water en groen, en draagvlak voor (ov-, winkel-, sociale en zuinige-energie-)voorzieningen hangen met elkaar samen. Ze kunnen ook invloed hebben op de verkeersbewegingen. In het MER moet aangegeven worden:

- hoe deze keuzen met elkaar samenhangen;
- welke speelruimte mogelijk is;

en om beargumenteerd een of enkele varianten binnen deze speelruimte als uitgangspunt te nemen. Bij het kiezen van deze uitgangspunten moet worden aangegeven tot welke milieuwinst en welk milieuverlies een andere dichtheid leidt.

De situering van de deelgebieden en de dichtheden per deelgebied moeten worden vermeld en toegelicht. Ook de situering van de sociale, culturele en economische voorzieningen moet worden aangegeven. Het MER moet aangeven of er mogelijkheden zijn om kleinschalige bedrijvigheid in de nieuwe woonwijk toe te laten, of zelfs te stimuleren¹².

4.6 Groenvoorzieningen

Het MER moet de functie, vormgeving, omvang en ligging van de (droge en natte) groenstructuren aangeven.

4.7 Verkeer

De startnotitie vermeldt dat het instrument VPL¹³ zal worden gebruikt in het ontwerp. Ook wordt gesteld dat *voorrang zal worden gegeven aan fietser en voetganger*. Bij de formulering van alternatieven moet zeker ook het openbaar vervoer een rol spelen. Het openbaar of collectief vervoer zal in de toekomst naar verwachting als gevolg van de vergrijzing een prominenter plaats innemen. Ruimtelijke voorzieningen voor openbaar vervoer kunnen onderdeel vormen van het bestemmingsplan. Daarbij zou een toekomstige (bus-)verbinding met het toekomstige spoorwegstation Emmeloord ook een rol kunnen spelen. Als, zoals de startnotitie meldt, in het bestemmingsplan géén speciale (ruimtelijke) voorzieningen voor openbaar vervoer worden overwogen, dan moet worden beargumenteerd waarom deze optie niet nader wordt beschouwd.

Een deel van de verkeersbewegingen zal per privé auto worden afgelegd. Het MER dient in te gaan op de voorzieningen ten behoeve van dat verkeer (bijv. al dan niet centrale parkeervoorzieningen) en de mate waarin de delen van de wijk op autoverkeer worden afgestemd.

Het MER moet aangeven in hoeverre verkeerskundige aanpassingen worden gepland; daarbij dient te worden aangegeven of hierdoor het karakteristieke patroon van kruisingen van wegen wordt

¹² De provincie Flevoland (reactie 9; zie bijlage 1) vraagt aandacht voor functiemenging.

¹³ Verkeersprestatie op locatie.

doorbroken en in hoeverre de oorspronkelijke hiërarchie van wegbeplantingen wordt aangetast¹⁴. Specifiek moet worden ingegaan op de mogelijkheden om de Espelerweg verkeersluw te maken en een nieuwe rondweg langs de noordrand van Emmelhage aan te leggen¹⁵.

Bij de verkeersontsluiting zal niet alleen het utilitair verkeer, maar ook het overige verkeer in beschouwing moeten worden genomen.

Ook moet het MER aangeven welke verkeersintensiteiten worden verwacht op de wegen in en rond het plangebied, voor zover de toename significant (ten minste 30%) is; of er congestie zal optreden en welke maatregelen (eventueel) worden genomen.

4.8 Energievoorzieningen

Het MER dient in het kader van duurzaam bouwen aan te geven

- in hoeverre de wijk energievoorzieningen zal bieden als koude-/warmteopslag;
- in hoeverre gebruik van zonne- en windenergie zal worden bevorderd;
- in hoeverre gebruik wordt gemaakt van de nabijheid van het zogeheten 'ecopark';
- van welke energieprestatiecoëfficiënt (EPC) wordt uitgegaan¹⁶.

4.9 Alternatieven

Op basis van varianten in de hiervoor genoemde aspecten van het voornemen moeten alternatieven worden geformuleerd. Voor onderlinge vergelijking moeten de alternatieven volgens dezelfde methode en met hetzelfde detailniveau worden beschreven. Beschrijving van het meest milieuvriendelijke alternatief (mma) is verplicht.

De startnotitie geeft aan dat het meest milieuvriendelijke alternatief (mma) zal worden ontwikkeld aan de hand van de voorspelling van milieueffecten van het "structuurplanalternatief". Het voorkeursalternatief bestaat vervolgens uit het mma eventueel aangevuld met enkele terugvalopties voor die gevallen waarin de besluitvorming voor het mma niet bij de initiatiefnemer ligt of dat het mma op dat punt niet haalbaar geacht moet worden. Dat betekent dat het MER moet beschrijven:

- huidige situatie;
- autonome ontwikkeling;
- structuurplanalternatief (dit kan beperkt zijn omdat dit slechts een globale uitwerking is);
- mma;
- voorkeursalternatief (= mma minus terugvalopties).

De selectie van het meest milieuvriendelijke en van het voorkeursalternatief moet worden gemotiveerd.

Voor alle beschreven alternatieven geldt: als er ongewenste milieugevolgen optreden, moet worden aangegeven welke preventieve, mitigerende en compenserende maatregelen kunnen worden getroffen.

In het MER zijn vooral de milieuargumenten voor deze keuzen van belang. Als blijkt dat de werkwijze die hiervoor is beschreven niet tot een volwaardig mma leidt, dan moet een andere aanpak worden gevolgd. Daarbij zouden de twintigste-eeuwse ontwerpprincipes die bij de oorspronkelijke aanleg van Emmeloord zijn gebruikt, als uitgangspunt kunnen worden genomen.

¹⁴ Deze beide aandachtspunten komen voort uit de Nota Belvedere (Bijlage gebieden, blz. 59).

¹⁵ Het POP (blz. 185) geeft aan dat bij de ontwikkeling van Emmeloord "gedacht [zal] moeten worden aan omlegging van de provinciale Espelerweg teneinde hinder en verkeersonveiligheid te minimaliseren". De Commissie is er bij de opstelling van dit richtlijnenadvies van uitgegaan dat de omlegging van de provinciale weg geen onderdeel uitmaakt van het (gemeentelijke) initiatief, maar wel een rol kan spelen bij de ontwikkeling van alternatieven. Alleen door samenwerking met de provincie kan de Espelerweg in de plannen worden betrokken. Als de besluitvorming over omlegging van de Espelerweg inderdaad niet aan deze m.e.r.-procedure wordt gekoppeld, dan moet die ontwikkeling in het MER als een externe ontwikkeling worden beschouwd die bij alle alternatieven in de toekomst kan plaatsvinden.

¹⁶ De Milieufederatie Flevoland (reactie 6, zie bijlage 1) wijst in dit verband terecht op de aanscherping van de energieprestatie-eisen, die naar verwachting per 1 januari 2004 zal ingaan.

Van alle alternatieven moet het MER de fasering (in aanleg van woningen, voorzieningen, infrastructuur en watersysteem) en flexibiliteit beschrijven.

4.10 Nulalternatief/referentie

Er is geen reëel nulalternatief. Voor vergelijkingen kan worden volstaan met het beschrijven van de *huidige situatie plus de autonome ontwikkelingen*.

4.11 Meest milieuvriendelijk alternatief

Het meest milieuvriendelijke alternatief (mma) moet:

- uitgaan van de beste bestaande mogelijkheden ter bescherming en/of verbetering van het milieu;
- binnen de competentie van de initiatiefnemer liggen.

Het is belangrijk om doelgericht een mma te ontwikkelen. Dit vraagt een open en creatieve houding. De vastgestelde projectbegroting mag niet worden gebruikt om in het MER milieuvriendelijker oplossingen buiten beeld te houden. In dit ontwikkelproces moet vooral aandacht besteed worden aan de verkeersaspecten en aan de aansluiting op de oorspronkelijke ontwerpprincipes.

Elementen die tot het mma zouden kunnen bijdragen zijn:

- zuinig ruimtegebruik;
- zuinig energiegebruik;
- mogelijkheden voor een grijs watersysteem
- groene "afscherming" naar het noorden, aansluitend op het Emmelerbos;
- vroege aanleg van de groenstructuur binnen de wijk, zodat bomen al enige wasdom hebben bereikt als bewoners de wijk betrekken¹⁷;
- verkeersvoorzieningen als een vervoerscentrum, centrale parkeervoorzieningen en voorrang voor fietsers; eventueel de "omlegging van de Espelerweg"¹⁸.

5. BESTAANDE MILIEUTOESTAND, AUTONOME ONTWIKKELING EN MILIEUEFFECTEN

Artikel 7.10, lid 1, onder d van de Wm:

Een MER bevat ten minste: *"een beschrijving van de bestaande toestand van het milieu, voor zover de voorgenomen activiteit of de beschreven alternatieven daarvoor gevolgen kunnen hebben, alsmede van de te verwachten ontwikkeling van dat milieu, indien de activiteit noch de alternatieven worden ondernomen."*

Artikel 7.10, lid 1, onder e van de Wm:

Een MER bevat ten minste: *"een beschrijving van de gevolgen voor het milieu, die de voorgenomen activiteit, onderscheidenlijk de alternatieven kunnen hebben, alsmede een motivering van de wijze waarop deze gevolgen zijn bepaald en beschreven."*

5.1 Algemeen

De bestaande toestand van het milieu in het studiegebied en de autonome ontwikkeling hiervan moeten worden beschreven als referenties voor de te verwachten milieueffecten.

Daarbij wordt onder de autonome ontwikkeling verstaan: de toekomstige ontwikkeling van het milieu zonder dat de voorgenomen activiteit of een van de alternatieven wordt gerealiseerd. Bij deze beschrijving moet het MER uitgaan van ontwikkelingen van de huidige activiteiten in het studiegebied en van reeds genomen besluiten over nieuwe activiteiten. Hierbij kan worden gedacht aan de aanleg van de Zuiderzeelijn en station Emmeloord.

Als niet zeker is of bepaalde ingrijpende activiteiten zullen doorgaan of niet (zoals omlegging van de Espelerweg), dan kunnen hiervoor verschillende scenario's worden gebruikt¹⁹.

¹⁷ Hierbij kan het principe worden gebruikt dat de prijs van de groenvoorzieningen wordt doorberekend in de woningprijzen ("rood betaalt voor groen").

¹⁸ Zie voetnoot 15 van de richtlijnen.

Het studiegebied moet op kaart worden aangegeven; het omvat het plangebied en de omgeving daarvan voor zover daar effecten van de voorgenomen activiteit kunnen gaan optreden. Per milieuaspect (lucht, bodem, water, enz.) kan de omvang van het studiegebied verschillen. Tevens moet op kaart een overzicht worden gegeven van de in het studiegebied gelegen gevoelige gebieden en objecten zoals ecologische verbindingzones, gebieden met een hoge archeologische verwachtingswaarde, cultuurhistorisch waardevolle gebouwen en patronen.

Bij de beschrijving van de milieugevolgen moet niet alleen aan negatieve effecten maar ook aan positieve effecten aandacht worden besteed.

5.2 Bodem, grond- en oppervlaktewater

De aspecten waar aandacht aan besteed moet worden bij de beschrijving van de bestaande milieutoestand, de autonome milieuontwikkeling en de milieueffecten zijn:

- (verandering in) de grondwaterstand; met name de invloed op de aangrenzende bos- en natuurgebieden, (verandering in) kwelstromen, (beïnvloeding van de) grondwaterkwaliteit²⁰;
- (beïnvloeding van) de oppervlaktewaterkwaliteit;
- buffer-, berging- en retentiemogelijkheden voor water;
- eventuele inklinking of zetting van gronden;
- eventuele gevolgen van warmte-/koudeopslag.

Effecten hoeven alleen voor de gebruiksfase te worden beschreven mits kan worden gemotiveerd waarom geen effecten worden verwacht tijdens de bouw, bijvoorbeeld van tijdelijke bronbemaling.

Bij de beschrijving van de effecten moet er rekening mee worden gehouden dat er wellicht bij graafwerkzaamheden – bijvoorbeeld bij de aanleg van riolering of van wegen – een afdichtend kleipakket kan worden doorgraven.

Ook dient te worden nagegaan welke consequenties het peilbeheer binnen de nieuwe woonwijk heeft voor de (bemaling en de) peilen in omliggende gebieden.

5.3 Natuur, landschap en cultuurhistorie

De aspecten waar aandacht aan besteed moet worden bij de beschrijving van de bestaande milieutoestand, de autonome milieuontwikkeling en de milieueffecten zijn:

- (aantasting van) populaties van beschermde soorten²¹ en het functioneren van ecologische verbindingen²²;
- (aantasting van) de openheid;
- (aantasting van) de relatief jonge historische inrichtingspatronen op de drie verschillende schaalniveaus²³ en de waarde van deze patronen in termen van kenmerkendheid, zeldzaamheid, gaafheid, samenhang, authenticiteit, symboliek;
- vermindering/ toename (droge en natte) recreatiemogelijkheden en recreatieve verbindingen²⁴.

5.4 Leefmilieu en duurzaamheid

De aspecten waar aandacht aan besteed moet worden bij de beschrijving van de bestaande milieutoestand, de autonome milieuontwikkeling en de milieueffecten zijn:

- hinder of risico in en in de directe omgeving van de wijk door wegverkeer (geluid, lucht, externe veiligheid, congestie, verkeersveiligheid);

¹⁹ Zie ook § 4.10 van de richtlijnen

²⁰ Hierbij dient ook te worden bezien in hoeverre effecten op het "oude land" kunnen optreden.

²¹ Zie voor een aanduiding van de inventarisaties de reactie van de Vereniging Onderzoek Flora en Fauna (VOFF) (reactie 5, bijlage 1).

²² Zie onder andere in het POP figuur 4.14 en 4.15. De provincie (reactie 9, bijlage 1) verwijst expliciet naar het model Otter en Waterspitsmuis uit het Provinciaal Omgevingsplan.

²³ Zie § 4.2 van de richtlijnen

²⁴ De provincie Flevoland (reactie 9, bijlage 1) vraagt een relatie te leggen met de ontwikkeling van de corridor Emmeloord – Kuinderbos.

- omvang energieconsumptie, type energiebronnen en verdeling (flexibiliteit voor toekomstige verbeteringen), CO₂-emissies die hiermee samenhangen (indicatief).
- Contouren voor luchtverontreiniging, geluid of risico hoeven alleen te worden aangegeven als hiervoor vanuit de normstelling aanleiding is.

6. VERGELIJKING VAN ALTERNATIEVEN

Artikel 7.10, lid 1, onder f van de Wm:

Een MER bevat ten minste: *"een vergelijking van de ingevolge onderdeel d beschreven te verwachten ontwikkeling van het milieu [= de bestaande milieutoestand, en de milieutoestand indien geen van alternatieven zouden worden uitgevoerd] met de beschreven gevolgen voor het milieu van de voorgenomen activiteit, alsmede met de beschreven gevolgen voor het milieu van elk der in beschouwing genomen alternatieven."*

De milieueffecten van de voorgenomen activiteit en de alternatieven moeten onderling én met de referenties worden vergeleken. Doel van de vergelijking is inzicht te geven in de mate waarin, dan wel de essentiële punten waarop, de positieve en negatieve effecten van de voorgenomen activiteit en de alternatieven verschillen. Vergelijking moet bij voorkeur op grond van kwantitatieve informatie plaatsvinden.

Bij de vergelijking moeten de doelstellingen en de grens- en streefwaarden van het milieubeleid worden betrokken.

7. LEEMTEN IN INFORMATIE

Artikel 7.10, lid 1, onder g van de Wm:

Een MER bevat ten minste: *"een overzicht van de leemten in de onder d en e bedoelde beschrijvingen [d.w.z. van de bestaande milieutoestand en autonome ontwikkeling daarvan, resp. van de milieueffecten] ten gevolge van het ontbreken van de benodigde gegevens."*

Het MER moet aangeven over welke milieuaspecten geen informatie kan worden opgenomen vanwege gebrek aan gegevens. Deze inventarisatie moet worden toegespitst op die milieuaspecten, die (vermoedelijk) in verdere besluitvorming een belangrijke rol spelen. Op die manier kan worden beoordeeld, wat de consequenties moeten zijn van het gebrek aan milieu-informatie.

Beschreven moet worden:

- welke onzekerheden zijn blijven bestaan en wat hiervan de reden is;
- in hoeverre op korte termijn zou kunnen worden voorzien in de leemten in informatie;
- hoe ernstig leemten en onzekerheden zijn voor het te nemen besluit;
- de consequenties die leemten en onzekerheden hebben voor het besluit.

8. EVALUATIEPROGRAMMA

Artikel 7.39 van de Wm:

"Het bevoegd gezag dat een besluit heeft genomen, bij de voorbereiding waarvan een milieu-effectrapport is gemaakt, onderzoekt de gevolgen van de betrokken activiteit voor het milieu, wanneer zij wordt ondernomen of nadat zij is ondernomen."

Bij het bestemmingsplanbesluit moet aangegeven worden op welke wijze en op welke termijn een evaluatieonderzoek verricht zal worden om de voorspelde effecten met de daadwerkelijk optredende effecten te kunnen vergelijken en zo nodig aanvullende mitigerende maatregelen te treffen. Het verdient aanbeveling om in het MER al een aanzet voor zo'n onderzoeksprogramma op te nemen, omdat er een sterke koppeling bestaat tussen onzekerheden in de gebruikte voorspellingsmethoden, de geconstateerde leemten in kennis en het te verrichten evaluatieonderzoek.

9. VORM EN PRESENTATIE

Bijzondere aandacht verdient de presentatie van de vergelijkende beoordeling van de alternatieven. De onderlinge vergelijking dient bij voorkeur te worden gepresenteerd met behulp van tabellen, figuren en kaarten. Daarnaast dient:

- het MER zo beknopt mogelijk te zijn, onder andere door achtergrondgegevens (die conclusies, voorspellingen en keuzen onderbouwen) niet in de hoofdtekst zelf te vermelden, maar in een bijlage op te nemen;
- een verklarende woordenlijst, een lijst van gebruikte afkortingen en een literatuurlijst bij het MER opgenomen te zijn;
- recent kaartmateriaal gebruikt te worden, met goed leesbare topografische namen en een duidelijke legenda. Alle in de tekst gebruikte plaats-, wijk-, buurt- en straatnamen moeten duidelijk op een overzichtskaart worden weergegeven.

Aan deze m.e.r. en de bestemmingsplanwijzigingsprocedure zijn provinciale plannen en het gemeentelijke structuurplan voorafgegaan. De relevante informatie uit (het milieueffectrapport ten behoeve van) het Provinciaal Omgevingsplan (POP) Flevoland en de Structuurvisie Emmelhage moet gebruikt worden in het MER, dan wel moeten deze documenten te zijner tijd als achtergronddocumenten opnieuw ter inzage worden gelegd bij de terinzagelegging van het MER voor Emmelhage.

10. SAMENVATTING VAN HET MER

Artikel 7.10, lid 1, onder h van de Wm:

Een MER bevat ten minste: *"een samenvatting die aan een algemeen publiek voldoende inzicht geeft voor de beoordeling van het milieu-effectrapport en van de daarin beschreven gevolgen voor het milieu van de voorgenomen activiteit en van de beschreven alternatieven."*

De samenvatting is het deel van het MER dat vooral wordt gelezen door besluitvormers en insprekers en het verdient daarom bijzondere aandacht. Het moet als zelfstandig document leesbaar zijn en een goede afspiegeling zijn van de inhoud van het MER. Daarbij moeten de belangrijkste zaken zijn weergegeven, zoals:

- de voorgenomen activiteit en de alternatieven;
- de belangrijkste effecten voor het milieu bij het uitvoeren van de voorgenomen activiteit en de alternatieven;
- de vergelijking van de alternatieven en de argumenten voor de selectie van het mma en het voorkeursalternatief;
- belangrijke leemten in kennis.

BIJLAGE 1: OPMERKINGEN EN ADVIEZEN NAAR AANLEIDING VAN DE STARTNOTITIE

	Instantie of persoon	Nummer en datum ontvangst brief	Hoofdpunten reactie	Antwoord
1	Gastransportservices, district Noord, Deventer	3995, 19-3-2002	Geen opmerkingen	Geen
2	KPN Vaste Net, Apeldoorn	3952, 18-3-2002	Geen opmerkingen	Geen
3	Dhr. Hazenberg, Emmeloord	4884, 4-4-2002	Betreft (locatie) geplande rotonde Espelerweg, Espelerlaan in de buurt van het huis van de heer Hazenberg en de overlast van deze rotonde	Verkeer en de gevolgen daarvan voor het milieu (geluidhinder, luchtverontreiniging etc.) zal een belangrijk onderwerp gaan vormen in het MER. In dat verband wordt verwezen naar paragraaf 4.3.5 van de startnotitie en paragraaf 4.7 en 5.4 van de richtlijnen. Ter onderbouwing van dit deel van het MER hebben wij inmiddels opdracht verstrekt tot het uitvoeren van een verkeersonderzoek.
4	Dhr. Stomps, Emmeloord	4788, 2-4-2002	Voorzieningencentrum zorgt voor aantrekking verkeer van buiten Emmeloord	Zie antwoord bij reactie 3
5	Vereniging onderzoek Flora en Fauna, Wageningen	5391, 15-4-2002	1. Dringt aan op het meewegen van de in het studiegebied aanwezige diersoorten in het MER. Voor een aantal soorten zijn mitigerende en compenserende maatregelen mogelijk. 2. Voor een aantal soorten, waarover gegevens ontbreken, verdient het aanbeveling een basisinventarisatie uit te voeren.	1. Is meegenomen in de richtlijnen. Zie paragraaf 5.3 van de richtlijnen. 2. Een inventarisatie wordt meegenomen in het kader van een beschrijving van de bestaande milieutoestand.
6	Milieufederatie Flevoland, Lelystad	6382, 2-5-2002	Verkeer 1. Situeren parkeerplekken buiten woonstraat 2. Fietspadennetwerk ook aansluiten op omliggende landwegen en recreatiegebieden 3. Sociaal veilig fietspad en sociaal veilig bereikbare OV haltes Communicatie Blijvende communicatie over duurzaam bouwen, ook na realisatie, is van belang om de wijk op de bedoelde manier gebruikt blijft worden. Energie Actieve stimulering van energiebesparing en duurzame energie, rekening houden met toekomstige technologieën. Woningbouw Aansluiting zoeken bij een ambitieuze standaard (Zonnewoningconcept WNF) en een stimuleringsregeling voor vrije kavelbouw. Hergebruik Ondergrondse afvalopslag voorbereiden op mogelijke invoering DIFTAR en in het winkelcentrum plaats inruimen voor een retourette	Verkeer 1. Zie paragraaf 4.11 richtlijnen 2. Deze opmerking wordt meegenomen in het kader van paragraaf 5.3 van de richtlijnen 3. Dit is geen onderwerp dat direct thuishoort in een MER. Er zal echter wel aandacht aan besteed worden in het kader van het bestemmingsplan. Zie daartoe onder andere paragraaf 4.6 van de structuurvisie Communicatie Hoewel dit een belangrijk punt is, dat in de verdere communicatie richting bewoners ook zeker aandacht zal krijgen, is het geen direct onderwerp voor de richtlijnen. Energie Zie paragraaf 4.2 en 4.8 van de richtlijnen. Daarnaast krijgt dit onderwerp aandacht in de energievisie en structuurvisie. Woningbouw Zie opmerkingen onder energie. Voor wat betreft een stimuleringsregeling; er zal bekeken worden wat de mogelijkheden zijn afhankelijk van de uitkomst van de energieverkenning/-visie. Hergebruik Invoering van DIFTAR en retourettes betreft niet alleen Emmelhage maar heeft betrekking op beleid dat de gehele gemeente aangaat en is in die zin niet direct een onderwerp voor de

			Water Net als voor energie moet voor de watervoorziening ook een visie worden opgesteld. Flexibel en toekomstgericht bouwen Flexibele opzet van de wijk en aanpasbaar bouwen zodat ook nog aan de eisen van 2030 voldaan kan worden.	richtlijnen. Wel zal bij de mogelijke aanleg van een ondergrondse afvalopslag in Emmelhage, (het voorbereid zijn op) de eventuele invoering van DIFTAR een aandachtspunt zijn. Water Zie paragraaf 4.3 van de richtlijnen Flexibel en toekomstgericht bouwen Dit onderwerp zal meegenomen worden in de verdere stedenbouwkundige uitwerking van Emmelhage.
7	Mercatus woondiensten, Noordoostpolder	5933, 24-4-2002	Voor realisatie van de woonwijk moet reeds duidelijk zijn hoe de toekomstige waterhuishouding er uit komt te zien. Voorkomen moet worden dat er vochtproblemen ontstaan door een combinatie van een te hoge grondwaterstand en een slechte doorlatendheid van de bodem.	De reactie is opgenomen in paragraaf 4.3 van de richtlijnen.
8	Milieuraad gemeente Noordoostpolder	Geen nummer, 1-5-2002	Er moet pragmatischer worden omgegaan met grensgevallen voor wat betreft m.e.r.-plichtige besluiten. Daarnaast wordt aan het nut van een MER getwijfeld aangezien er al genoeg inspraakmogelijkheden zijn.	Het eerste deel van de reactie heeft meer betrekking op mogelijke toekomstige m.e.r.-plichtige besluiten en is in die zin dus niet relevant voor onderhavige richtlijnen. In het algemeen kan gesteld worden dat gezien haar positie in de samenleving de overheid (i.c. de gemeente Noordoostpolder) een voorbeeldfunctie heeft als het gaat om het naleven van wet- en regelgeving. Het kan derhalve niet zo zijn dat de gemeente Noordoostpolder allerlei creatieve oplossingen gaat verzinnen om daarmee onder bepaalde wettelijke verplichtingen uit te kunnen komen. Van een bewust naar beneden bijstellen van woningaantallen hetgeen impliciet in het advies wordt gesuggereerd kan dan ook geen sprake zijn. Daarbij komt dat de planning van het aantal woningen eerder naar boven dan naar beneden bijgesteld zal moeten worden. Ook het "opknippen" van een project om daardoor onder de drempelwaarde uit te komen is een bekende, en juridisch niet toegestane, tactiek. Het niet laten maken van een MER voor Emmelhage zou er dan ook zondermeer toe geleid hebben dat zowel de provincie Flevoland als de VROM inspectie niet ingestemd zouden hebben met het bestemmingsplan. Vervolgens zou alsnog een MER gemaakt moeten worden en het bestemmingsplan opnieuw in procedure gebracht moeten worden, wat uiteraard tot de nodige vertraging geleid zou hebben. Voor wat betreft het tweede deel van de reactie merken wij op dat een MER niet primair bedoeld is als inspraakmogelijkheid maar als een instrument om het milieubelang een volwaardige plaats te geven in de besluitvorming over grote projecten.
9	Prov. Flevoland, Lelystad	6110, 26-4-2002	Algemeen 1. Een aantal punten uit het Effectrapport Omgevingsplan 2° fase krijgt te weinig aandacht, zoals bijvoorbeeld natuur en recreatie. 2. In het beleidskader ook aandacht schenken aan de documenten "anders omgaan met water", de startovereenkomst "waterbeleid in de 21° eeuw" en het structuurschema Groene ruimte 2. 3. Aangeven hoe, met toepassing van de lagenbenadering uit de 5° nota ruimtelijke ordening, de eerste laag (bodem en water) strategisch bepalend kan zijn voor de tweede laag (infrastructuur) en de derde	Algemeen 1. Deze punten worden meegenomen in het MER. In de startnotitie was het niet de bedoeling om uitputtend in te gaan op alle mogelijke relevante aspecten 2. Deze opmerking wordt meegenomen in paragraaf 3.2 (zie ook de voetnoten 2 en 3) 3. Deze benaderingswijze komt aan de orde in de verdere stedenbouwkundige uitwerking van de woonwijk.

			laag (verstedelijking). 4. Bij het MMA moeten ook de volgende aspecten worden betrokken: Duurzaam materiaalgebruik, landschappelijke inpassing, intensief ruimtegebruik, ruimtelijke verscheidenheid, en de mogelijkheid tot het installeren van een grijswatersysteem. Wonen 1. Van de karakters "wonen in de polder" en "wonen in het bos" aangeven waaruit de eigen karakters zullen blijken en hoe de gewenste woon- en leefmilieus gerealiseerd zullen worden. 2. Varianten uitwerken waarbij wordt uitgegaan van gemiddeld hogere woningdichtheden. Ook de aandacht voor functiemenging (met name de combinatie wonen/werken) moet nader uitgewerkt worden. Water 1. In aanvulling op de startnotitie, tevens aandacht besteden aan de voorwaarden dat het nieuwe waterbeleid stelt aan de bergingscapaciteit van het watersysteem en aan het waterbeheer. 2. Nagaan of de genoemde ijzerconcentraties van grondwater en oppervlaktewater wel kloppen. De conclusie over ijzerarm en ijzerrijk lijkt vreemd aangezien beide concentraties bijna gelijk aan elkaar zijn. Verkeer en vervoer In het MER verschillende ontsluitingsvarianten uitwerken. Natuur en landschap 1. Bij de uitwerking van het MER moet aandacht besteed worden aan de realisatie van een ecologische verbinding conform het model Otter en waterspitsmuis uit het provinciaal omgevingsplan. 2. De ruimte tussen de boerderijen aan de Espelerweg moeten voorzien zijn van laag groen, zodat de groene kamers herkenbaar blijven. Recreatie In het MER moet worden meegenomen hoe de vergroting van het recreatieve uitloopgebied en een recreatieve route naar het Kuinderbos worden uitgewerkt. Daarbij moet een relatie worden gelegd met de ontwikkeling corridor Emmeloord-Kuinderbos. Archeologie 1. De resultaten van het archeologisch vervolgonderzoek bij voorkeur opnemen in het MER. 2. Aandacht besteden aan de effecten op eventuele aanwezige archeologische waarden en mogelijke oplossingsrichtingen om schade aan dergelijke waarden te voorkomen.	4. Deze punten zijn verwerkt in de richtlijnen. Voor wat betreft duurzaam materiaalgebruik merken wij nog op dat dit een uitgangspunt is dat bij de verdere uitwerking van de plannen aan de orde zal komen, maar zal echter niet expliciet in het kader van een MMA op bestemmingsplanniveau worden uitgewerkt. Wonen 1. Deze opmerkingen zullen meegenomen worden in het kader van paragraaf 4.5 van de richtlijnen. 2. Zie reactie hiervoor. Water 1. Deze opmerking zal meegenomen worden in het kader van paragraaf 4.3 en 5.2 van de richtlijnen in relatie met de watertoets. 2. Dit zal nader bekeken worden in het kader van het MER Verkeer en vervoer Deze opmerking is opgenomen in paragraaf 4.7 van de richtlijnen Natuur en landschap 1. Deze opmerking is opgenomen in paragraaf 5.3 van de richtlijnen. 2. Zie reactie hiervoor Recreatie Deze opmerking is opgenomen in paragraaf 5.3 Archeologie 1. De resultaten zullen voor zover mogelijk meegenomen worden in het MER. 2. Deze opmerking is opgenomen in paragraaf 4.2 van de richtlijnen.
10	Commissie m.e.r.	22 mei 2002	Advies voor richtlijnen	De richtlijnen zijn grotendeels gebaseerd op het advies van de commissie m.e.r. Alleen op een aantal onderdelen heeft een nadere nuancering plaatsgevonden.